

ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ – НАШАДОК СЛАВЕТНИХ УКРАЇНСЬКИХ РОДІВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ)

Стаття присвячена знаменитим предкам Павла Скоропадського, діяльність яких залишила яскравий слід в історії України. Зроблено висновок, що П.Скоропадський не лише формально належав до української нації, а завдяки родинному походженню й тісному зв'язку з минулим українського народу глибоко усвідомив своє справжнє українство і призначення у відродженні національної державності й закладанні підвалин нової України.

Ключові слова: Скоропадські, Миклашевські, Національний музей історії України.

У Національному музеї історії України (НМІУ) зберігаються матеріали, які мають відношення до двох відомих українських, споріднених між собою, родів – Скоропадських і Миклашевських. Їх спільним нащадком був останній гетьман України – Павло Петрович Скоропадський. Протягом трьох століть ці родини дали Україні багатьох визначних військових, державних і громадських діячів. Почесне місце в їх сузір'ї займає постать Павла Петровича Скоропадського.

«Гідний роду свого» [15] – таку назву мала перша в Україні широкомасштабна документально-речова виставка, відкрита 2003 р. до 130-річчя від дня народження Павла Скоропадського. На ній були представлені унікальні документи, знімки, меморіальні речі, які відображували не лише етапи життєдіяльності П. Скоропадського, а й історію його предків. Виставка мала значний резонанс у суспільстві, про що свідчать численні записи у книзі відгуків. Прочитуємо окремі з них фрагменти: «Дякуємо за таку працю у відродженні історії України, що додають майбутньому поколінню сил, наснаги і мудрості у розбудові власної незалежної держави»; «Якби сучасні політичні діячі України працювали б хоча б у половину того, що робив Скоропадський, – то ми би вже обігнали всіх навколо. Справжній син свого народу – це зразок для наслідування»; «Низький уклін усім, хто зберігав і доніс до нашого часу дух нашої історії цією виставкою» [16, с. 394]. У 2008 р. НМІУ презентував киянам та гостям міста ще одну виставку – «Останній гетьман», на якій П. Скоропадський знову постав як визначний діяч, патріот і державник. Матеріали виставки також переконливо продемонстрували тісний зв'язок П. Скоропадського й усіх представників його родини з Україною та її історичним минулим.

З моменту реалізації цих проектів пройшов певний час, однак інтерес до періоду гетьманату й особистості П.Скоропадського не

зменшується, а привертає нові кола дослідників і громадськості. Потреба в об'єктивному висвітленні подій 1918 р., переосмисленні упередженого підходу до трактування гетьманської доби не втрачає актуальності.

Не вдаючись до полеміки щодо багатьох закидів, які зазнавав П. Скоропадський за життя й які автоматично перейшли в площину сучасних дискусій, зацентруємо увагу на тому, що фігура П. Скоропадського в подіях Української революції 1917-1921 рр. не була випадковою. Його прихід до влади, встановлення гетьманату були цілком закономірними і зумовлені об'єктивними чинниками, що діяли на той час в Україні. Однак не останню роль у контексті цих подій зіграла генеологія П. Скоропадського, його спорідненість на генетичному рівні з українським народом та його історією. У «Спогадах», до роботи над якими Павло Петрович приступив невдовзі після падіння Української Держави, він написав: «...я пішов тим шляхом, до якого ближче всього лежало моє серце. Цей шлях вів до України» [17, с.10]. Так визначив свою місію в Українській революції нащадок давніх козацьких родів П. Скоропадський.

Мета даної статті – представити постать гетьмана через призму діянь його предків, які залишили помітний слід в історії України й багато зробили для її добра. Належність до старовинних шляхетсько-старшинських українських родів і причетність на генетичному рівні до історії прашурів зіграли чи не головну роль в кристалізації національних поглядів П. Скоропадського й усвідомленні ним його історичної місії.

По лінії батька рід П. Скоропадського своїм корінням сягав середини XVII ст., коли вперше документально зафіксоване прізвище Федора Скоропадського, який прославив своє ім'я в бою під Жовтими Водами 1648р. під час визвольної війни українського народу проти польського панування [14, с.179]. У листі (1925 р.) до сина Данила Павло Скоропадський відзначав, що їхні предки були «простими козаками й нобілітацію роду свого дістали за службу при війську, за відвагу, за енергію, за військовий хист, ними виявлений...» [7, с.98]. Далі гетьман писав, що вони «ніколи не бажали спокійного життя без турбот і без праці, йшли тернистими шляхами і доходили до високого становища в державі й видатної ролі в історії свого народу» [7, с.98].

Одним із таких діячів був гетьман Лівобережної України Іван Ілліч Скоропадський – непрямої предок Павла Скоропадського (лінію свого роду Павло Петрович вів від рідного брата Івана Скоропадського – Василя). Історія має властивості перегукуватися у часі, а в діяннях окремих її творців можна помітити певні аналогії. Трактування ролі гетьмана Івана Скоропадського в українській історії є таким же неоднозначним, як і ролі гетьмана Павла Скоропадського в Українській революції 1917-1921 рр. Між цими двома постатями, незважаючи на різні епохи та історичні умови, в яких вони діяли, можна знайти багато схожого. Один і другий взяв на себе тягар влади в один із

критичних періодів вітчизняної історії, обох називали зрадниками, нікчемними політиками, закидали проросійську орієнтацію. Однак, можливо для того, щоб першому зберегти козацьку Україну в тяжкий післямазепинський період, а другому, – врятувати Українську Державу від більшовизму, їм доводилось враховувати тогочасні політичні реалії і йти на компроміси з сильнішим?

У фондовій збірці зберігається цікавий документ – невеличкий друкований аркушик із кишенькового молитовника першої чверті XVIII ст. За легендою молитовник був подарований гетьману Івану Скоропадському російським царем Петром I і пізніше зберігався в бібліотеці тростянецького маєтку Скоропадських. Після пожежі і пограбування маєтку (1918) опинився в сторонніх руках. Аркуш, про який йдеться, містить посвяту гетьману Івану Скоропадському від царя Петра I. Написаний скорописом (третій за часом тип почерків руських рукописів, характерний для письма XVII – поч. XVIII ст.) [22, с.145] текст промовляє: «Божию милостию пресветлейшего и державнейшего Великого Государя Царя й Великого Князя Петра Алексеевича Всея Великая й Малая й Белая России Самодержца Его Царского Пресветлейшего Величества Ясне Вельможному пану Івану Іллічу Скоропадскому войск запорожских обоих сторон Днепра Гетманови Милостивейшему Пану своему Добродееви мирного здравия, мирного долгоденствия, мирного благополучья» [9, ДК-12510]. Якщо розглядати документ окремо від історичних процесів тієї епохи, можна припустити, що стосунки двох історичних діячів були дружніми і щирими. Однак історія свідчить про інше. Прийнявши 1708 р. з рук Петра I гетьманство (хоча формально був обраний на старшинській раді в Глухові) І. Скоропадський одразу підпав під особливий нагляд царя і все його подальше правління тривало під контролем російської влади і планомірним наступом на автономію Гетьманщини. Зважаючи на політичну ситуацію, гетьман змушений був офіційно засуджувати «зрадника» І. Мазепу, про що свідчать відповідні історичні джерела. Одним із них є універсал І. Скоропадського (Лебедин, 8.10.1708 р.) з осудом аргументів гетьмана Івана Мазепи, висунутих на оправдання свого переходу на бік шведів, що зберігається в Національному музеї у Львові ім. А. Шептицького [2, с. 443]. З інших джерел відомо, що І. Скоропадський, навпаки, – допомагав мазепинцям в Україні і саме йому вони мали завдячувати, що «не постраждали і не понесли кари» [5, с. 40]. Він ніколи не називав свого попередника зрадником, а уживав назву «бувший гетьман» [13, с. 80], що свідчило про його шляхетність і справжнє ставлення до особистості І. Мазепи.

Після зруйнування Батуріна офіційною резиденцією гетьмана став Глухів, його назва зазначена майже на всіх універсалах І. Скоропадського. У фондовій збірці Національного музею історії України зберігаються п'ять Універсалів Івана Скоропадського датованих 1708, 1710, 1714 (2)

та 1721 роками. Вони відображують різні аспекти і проблеми життя Лівобережної України незадовго до повної ліквідації Гетьманщини (1764). З них можна довідатись про військово-адміністративний поділ території Лівобережжя, повноваження гетьмана, функціонування місцевого самоврядування, взаємовідносини з царською владою тощо. Лівобережна частина Гетьманщини у військово-адміністративному відношенні, як і в попередні роки, поділялася на полки. На той час їх було 10: Гадяцький, Київський, Лубенський, Миргородський, Ніжинський, Переяславський, Полтавський, Прилуцький, Стародубський і Чернігівський. Військову й адміністративну владу на території полку здійснював полковник. Відомості про структуру влади в козацькій Україні та ієрархію адміністративних чинів, найбільш докладно подано в книзі відомого історика, археографа і письменника Д.М. Бантиш-Каменського [1, с.61]. Цікаві дані автор наводить про статус і функції полковника. Він зазначав, що посада полковника була не лише почесною, а й вигідною, насамперед, з матеріальної точки зору. Полковники володіли значними земельними угіддями й мали настільки великі прибутки, що навіть генеральні старшини намагались зайняти це місце. Найвищий ранг одного з найбільших полків Гетьманщини – Стародубського, замість героїчно загиблого «от шведов» Михайла Миклашевського, посів незадовго до гетьманства (1706 р.) й Іван Ілліч Скоропадський [4, с.86]. Відомі історики О. Оглоблин та Н. Полонська-Василенко називали І. Скоропадського одним із найвидатніших полковників часів І. Мазепи і вважали, що навіть без тиску царя, він все одно був би обраний «вільними голосами» старшини на гетьмана, бо мав лише одного суперника – Чернігівського полковника П. Полуботка [13, с.80-81].

Ставши гетьманом Лівобережної України, Іван Скоропадський прагнув мирним шляхом зберегти автономію України й обмежити владу російського монарха та його вельмож. Він неодноразово звертався до Петра I з проханням підтвердити права та вольності українського народу. Однак спроби не мали успіху й відхилялися царем з посилками на те, що український народ і так «з ласки царя має стільки вольностей, як ні один народ на світі» [13, с.80-81].

І все ж такі, незважаючи на поступове поглинання Гетьманщини Російською імперією, вона майже протягом століття залишалася центром політичного, економічного та культурного життя України. За часів І. Скоропадського в українському суспільстві продовжували діяти давньоруські традиції, основані на принципах самоорганізації та самозабезпечення. Це відносилось до міського, сільського та козацького самоврядування. На загальному віче обирали отаманів і десятників, які вирішували всі важливі питання й стежили за дотриманням прав членів громади. Як приклад функціонування місцевого самоврядування, можна назвати універсал І. Скоропадського від 3 вересня 1714 р., що зберігається

в НМГУ. В ньому йшлося про те, що гетьман дозволяв «всему старшому і младшому товариству» містечка Вереміївка (сучасна Чернігівщина), «маєтності пана П. Кгалагана, Полковника Прилуцького...», обирати замість наказного атамана, «в летах престарілого», – свого атамана, «з межі себе, жодной негодного неопасаючи боязни» [11, РД-70].

Будучи сам великим землевласником, І. Скоропадський щедро наділяв землями інших. Щоб завоювати прихильність найбільш впливових осіб, він роздав біля 100 маєтків із 3 тис. залежних селян і міщан [3, с.434]. Значні земельні володіння отримали від гетьмана Кулябки [11, РД-22] і Марковичі – представники також відомих в історії козацьких родів. Так, згідно з універсалом від 1708 р., у володіння Андрія Марковича, рідного брата другої дружини гетьмана Насті, переходило село Дубовичі (Кролевецький р-н Сумської обл.) з хутором і з людьми «осаженними при том хуторі», яке раніше належало «небожчику Кочубею» [11, РД-23]. Особливо багато універсалів і дарчих на маєтки (землі, ліси, млини, пасіки) І. Скоропадський видав монастирям. Однак поступово українці все частіше отримували маєтки безпосередньо від царя, що свідчило про падіння авторитету гетьмана й підпорядкування його влади російській. Антиукраїнській політиці Петра I в тій чи іншій формі чинило опір місцеве населення. Це проявлялося, зокрема, в ігноруванні не лише царських, а й гетьманських наказів (універсалів), якщо вони суперечили інтересам українського суспільства. Яскравим свідченням тому є універсал І. Скоропадського від 1714 р., адресований товариству тієї ж Вереміївки. Він був виданий у зв'язку з тим, що попередній його наказ – «дати підводи для вигрузки і перевозки царських запасів від Дніпра до Полтави» – не був виконаний. У новому універсалі гетьман наказував усім, «хто не послухає цього другого універсала», «яко противника и бунтовника за шию брати и, забивши в колодки, в Глухов до в'язнення проводити, и тут непоблажно без жадного пощаження карати» [11, РД-73].

Повертаючись до аналогій, які можна провести між правліннями Івана Скоропадського та його нащадка Павла Скоропадського, зазначимо: обидва гетьмани найбільше проявили себе в царині культури, освіти та благодійництва. Результатом культурної діяльності І. Скоропадського стало започаткування ним будівництва Гамаліївського монастиря, зведення на власні кошти церкви Івана Предтечі у Стародубі, опікування Чернігівським Єлецьким монастирем. В одному з універсалів І. Скоропадського за 1721 р., йшлося, зокрема, про будівництво Новгород-Сіверської соборної церкви Успіння Богородиці. В ньому гетьман звертався до «боржників», які обіцяли виділити кошти на її спорудження, а цього не зробили. Він вимагав від них терміново повернути борги і допомогти церковникам у будівництві [11, РД-21]. Сам же І. Скоропадський не жалів коштів на різні добродійні акції. Так, після пожежі 1718 р., яка сталася на території Києво-Печерської Лаври, він виділив значну суму грошей на створення нових розписів

Успенського собору. Значну увагу Іван Ілліч приділяв друкуванню книжок, на багатьох з них зображений його родовий герб.

Окрім документів, у фондівому зібранні НМІУ зберігаються 10 портретів гетьмана І. Скоропадського. Переважна їх більшість створена на основі гравюри О. Осипова, що була вміщена в «Історії Малоросії» Д.М. Бантиш-Каменського 1838 р. Усі портрети даються XIX ст., першоджерело для створення самої гравюри не встановлено. Найбільш цікавим, на наш погляд, є портрет І. Скоропадського із зображенням емблеми його роду – три повернуті вниз стріли (символізують у геральдиці швидкість, спритність, нахил до заглиблення в незнані області духу й науки), перев'язані стрічкою [11, М-434]. Вперше емблема роду Скоропадських з'явилась, вірогідно, саме за часів Івана Ілліча, коли рід остаточно утвердився серед української національної еліти. Відомо, що зображення трьох стріл було присутнє на печатці І. Скоропадського, коли він ще обіймав посаду полковника Стародубського полку [10, ДР-357]. Три повернуті вниз стріли можна було побачити також на вівтарі Гамаліївського монастиря у Глухові, в церкві Івана Предтечі у Стародубі, на книжках, які друкувалися на замовлення гетьмана [8, с.168].

Усі наведені вище матеріали із музейного зібрання НМІУ входили до давніх колекцій, які формувалися ще фундаторами музейної справи в Україні М. Біляшівським, Д. Щербаківським, В. Тарновським та ін. відомими діячами. До них належить і портрет Михайла Васильовича Скоропадського – небіжа гетьмана І. Скоропадського й прямого предка Павла Скоропадського. В період гетьмана К. Розумовського Михайло Васильович був генеральним підскарбієм і вважався одним із найосвіченіших людей свого часу. У другому шлюбі він був одружений з дочкою гетьмана Данила Апостола, на честь якого Павло Петрович назвав свого сина. Цей портрет роботи невідомого художника XVIII ст. зберігається нині в Національному художньому музеї України [12, Ж-1172], однак свого часу він належав до єдиної колекції Всеукраїнського історичного музею ім. Т.Г. Шевченка, на основі якого пізніше утворилися три нинішні – Національний музей історії України, Національний художній музей України і Національний музей українського народного декоративного мистецтва. Портрет був придбаний 1920 р. Першим державним музеєм (з 1924р. – Всеукраїнський історичний музей ім. Т.Г. Шевченка) у відомого історика, генеалога і архівіста В. Модзалевського, який впродовж восьми років збирав і досліджував матеріали про рід Скоропадських. На жаль, встановити легенду надходження до музею інших вищезгаданих пам'яток є неможливим із-за втрати під час Другої світової війни старих інвентарних книг.

Відомим громадським та культурно-освітнім діячем був дід П. Скоропадського – Іван Михайлович Скоропадський, хазяїн знаменитого тростянецького маєтку і засновник унікального дендрологічного парку, створенню якого він присвятив майже 50 років свого життя.

Тростянецький масток був справжнім осередком українства, де збиралися відомі українські діячі В. Тарновський, В. Горленко, П. Дорошенко, Г. Галаган та ін. Атмосфера дідового дому залишила глибокий слід в пам'яті Павла Петровича. Не випадково, перебуваючи в еміграції, П. Скоропадський замовив художниці О. Мордвіновій¹ серію портретів гетьманів України, оригінали яких були знищені під час варварського погрому у Тростянці 1918 р. Відтворити картини вдалось завдяки фотографіям, зробленими колись дружиною П. Скоропадського – Олександрою Петрівною Дурново. У спогадах П. Скоропадський згадував діда з особливою теплотою й підкреслював, що перші українські враження були отримані ним саме в його тростянецькому маєтку.

На жаль, в збірці НМІУ оригінальних матеріалів, пов'язаних з іменем Івана Михайловича Скоропадського, немає. Виняток складають декілька речей побутового характеру, які належали його родині. Відомо, що члени роду Скоропадських ріднилися у шлюбах з найвідомішими козацько-шляхетськими родинами, серед яких були Апостоли, Гамалії, Забіли, Кочубеї, Кулябки, Милорадовичі, Тарновські, а також Марковичі. У фондовому зібранні є чотири овальні білі блюда, виробництва Києво-Межигірської фаянсової фабрики, з присутнім на них парним гербом у вигляді з'єднаних медальйонів, в яких розміщені геральдичні щити, увінчані спільною дворянською короною з шоломом і страусовим пір'ям [11, К-632; К-633; К-635]. На лівому щиті зображено три стріли, повернуті вниз і перев'язані стрічкою; на правому – композиція із навхрест покладеними шаблею і гілкою з плодами, на яких зображено серце і голуб, який сидить на його поверхні. Композиція на правому щиті відповідає зображенню герба українського роду Марковичів [8, с.108], до якого належала мати Івана Михайловича й відповідно прабабка Павла Петровича Скоропадського – Пульхерія Іванівна Скоропадська. На блюдах значиться клеймо «Київ 1844 январа». З архівних джерел відомо, що в грудні 1843 р. директору Києво-Межигірської фабрики за дорученням поміщиці Скоропадської було зроблено замовлення на виготовлення столового сервізу на 80 персон, який у кількості 342 предметів був викуплений у травні 1844 р. Сервіз налічував 264 тарілки, 2 супові вази, 18 салатників, 6 соусників, 4 підставки для пляшок, 48 трьох видів блюд [6, с.155]. На жаль, в документах замовлень не вказано ім'я поміщиці Скоропадської. Чи була це Пульхерія Іванівна, вдова померлого 1810 р. Михайла Яковича, батька Івана Михайловича Скоропадського, чи дружина І.М. Скоропадського Єлизавета Петрівна Тарновська. Однак, зважаючи на те, що подружнє життя останніх не було щасливим і бабка Павла Петровича фактично весь час проживала за кордоном (похована у Вісбадені в Німеччині), то замовницею

¹ Відомостей про художницю мало. Зі слів доньки гетьмана Олени Скоропадської Ольги Мордвінова була англійкою, її батько навчав дітей російського царя. Вона вийшла заміж за Анатолія Мордвінова – ад'ютанта імператора. У дитинстві вона разом з Олександрою Дурново навчалася в одного вчителя. О. Мордвінова стала професійною художницею, в еміграції, жила в Німеччині.

сервізу, вірогідно, була 68-річна Пульхерія Іванівна Скоропадська. Так чи інакше, але сервіз, з великою ймовірністю, міг бути придбаний спеціально для Тростянця та його численних гостей, які збиралися в маєтку Івана Михайловича на його знамениті обіди, що влаштовувались щочетверга о 2 годині дня і тривали до самого вечора [18, с.384].

Однією з найяскравіших представників роду Скоропадських була рідна тітка П. Скоропадського – Єлизавета Іванівна Милорадович, дочка І.М. Скоропадського. У щоденнику, який Іван Михайлович вів впродовж 1831-1834 рр., занотовано: «31 декабря 1831 года Бог мне даровал дочь Елисавет» [21, арк. 17]. Успадкувавши найкращі риси та якості своїх предків, Є. Скоропадська для багатьох поколінь стала взірцем високої людяності, безкорисливості, відданості своєму народові. Її по праву називають меценаткою української культури та освіти. На кошти Єлизавети Іванівни видавались українські книжки, відкривались недільні школи і бібліотеки, влаштовувались прилюдні науково-популярні читання. Найбільшої слави добродійки вона здобула як фундаторка Товариства імені Шевченка у Львові (1873, з 1893 – Наукове товариство імені Шевченка), яке впродовж багатьох років вважалось неофіційною національною академією наук. У контексті викладеного зайвим є наголошувати на тому, яким прикладом для наслідування була для П.Скоропадського його тітка.

Матеріалів про визначну діячку в колекції музею також немає. Однак є дані, що в довоєнний період у фондах Всеукраїнського історичного музею ім. Т.Г. Шевченка зберігалися листи Єлизавети Милорадович до Павла Скоропадського, написані українською мовою. Про це згадувала у своїх спогадах Любина Терещенко, яка працювала в 1920-х рр. у названому музеї. Вона писала, що влітку 1924 р. бібліотекар Віра Грущенко показала їй пачку листів Є. Милорадович, адресованих П. Скоропадському. З тих листів авторці спогадів особливо запам'яталось одне речення: «Приїзди, я зробила дві полтавські сорочки – тобі й собі» [19, с.9]. Зважаючи на дату смерті Є. Милорадович (1890 р.), листи найбільш вірогідно були написані незадовго до її смерті й адресовані племіннику, коли той навчався у Пажеському корпусі в Петербурзі. Чи були ці листи насправді і якщо так, де знаходяться зараз? Питання потребує окремого дослідження і пошуку. Проте, якщо взяти до уваги той факт, що авторка спогадів достовірно й докладно описала похорон М. Біляшівського, на якому була присутня, є всі підстави вірити в реальність її свідчень й щодо згаданих листів.

Український козацько-старшинський рід Миклашевських, до якого П. Скоропадський належав по материнській лінії, представлений в збірці НМІУ двома представниками цієї фамілії. Перший, – один з найвідоміших представників роду – Михайло Андрійович Миклашевський, стародубський полковник, другий, – Андрій Михайлович Миклашевський, дід П. Скоропадського по матері. Засновником роду вважають

Андрія Миклашевського, реєстрового козака Чигиринської сотні, роки життя якого припадали на першу половину XVII ст. Його син Михайло Андрійович був відомим військовим та державним діячем часів гетьмана І. Мазепи. В реєстрі Війська Запорозького він значився як «військовий товариш», що за статусом наближало його до полкової старшини. Впродовж 1689-1706 рр. аж до своєї загибелі М. Миклашевський перебував на посаді полковника Стародубського полку. В колекції НМІУ зберігаються чотири документи, пов'язані з цим діячем. Два з них – це «Виписи з книг меских Глуховських» за 1693 р. про придбання полковником стародубським Михайлом Миклашевським нерухомості у атаману Кузьми Заруцького за 500 [11, РД-31] і 400 [11, РД-52] золотих. Цікаво, що до призначення на посаду полковника матеріальне становище М. Миклашевського було, вірогідно, скромнішим. Про це свідчить відповідний документ, в якому йшлося про те, що «козаком і обивателем глухівським Сидором Євсевичем» придбано за 300 золотих двор «з плацом і будинком «ветшалим» у Глухові в есаула військового генерального Михайла Миклашевського» [11, РД-60]. В збірці НМІУ зберігається ще одна пам'ятка, пов'язана з ім'ям стародубського полковника. Це лист М. Миклашевському від матері І. Мазепи Марії Мазепиної (у дівочому – Мокієвська [11, РД-81]), яка на той час була ігуменею Вознесенського жіночого монастиря при Києво-Печерській Лаврі. Лист датований 21 червня 1701 р. й розпочинався із звернення до полковника, як давнього приятеля. Марія Мазепина інформувала його про те, що померла в монастирі особа заповідала обителі 500 золотих і землі «при стороні...». Ігуменя просила підтвердити, чи справді ті землі знаходились у відомстві Стародубського полковника, який жив у Глухові і мав там розкішні палати [20, с.434].

Колекція музею містить унікальні вироби Волокитинського порцелянового заводу, засновником якого був другий дід П. Скоропадського – Андрій Михайлович Миклашевський. П. Скоропадський писав про діда як висококультурну, освічену людину і гарного господаря. Зі спогадів Павла Петровича відомо, що в дитинстві він періодично гостював у Волокитині, коли дід після тривалого перебування у Петербурзі чи за кордоном по кілька місяців проживав у своєму маєтку. П. Скоропадський згадував, що Андрій Михайлович свої іменини 5 липня завжди святкував у Волокитині. Того дня вся родина, численні гості, а також челядь і селяни збирались у волокитинській церкві, де проходила урочиста літургія на честь іменинника [18, с.398]. Церква славилась розкішним порцеляновим оздобленням інтер'єру, центральне місце в якому займав порцеляновий іконостас, виготовлений на мануфактурі А. Миклашевського. Відомо, що іконостас був дерев'яним, а обрамляючи його деталі – порцелянові. Порцеляновими були усі рами образів, 6 ікон Царської брами, порцелянові колони з золотою виноградною лозою, які підтримували карниз. Після того як

Волокитинську церкву за радянських часів розібрали, значна частина іконостасу була передана Сумському художньому музею. До НМІУ (тоді – Державного історичного музею УРСР) було передано високохудожнє «Розп'яття» [11, К-1241], що є одним із найбільш цінних і раритетних музейних експонатів. В НМІУ зберігаються також інші вироби Волокитинського заводу – неповторні за своїм виконанням і смаком декоративні вази, які є справжньою прикрасою експозиції [11, К-1093; К-2048].

У 2001 р. до України були передані меморіальні речі, які належали родині Павла Петровича Скоропадського. Це – оригінальні знімки, предмети побуту, особисті речі. Найбільш цінними серед них є тростина П. Скоропадського з червоного дерева зі срібною рукояттю [11, РДМ-2445] і два золоті фамільні персні, які належали П. Скоропадському, а після його смерті – сину Данилу, останньому представнику роду по чоловічій лінії. Унікальні історичні пам'ятки були подаровані музею нареченою гетьманича Данила Галиною Мельник-Калужинською². Впродовж 44 років вона дбайливо зберігала ці раритети, а 2001 р. передала їх до столиці України, де найбільшого злету сягнула державницька діяльність гетьмана Павла Скоропадського.

Перстень з рубіном [9, KB-65180], за твердженням доньки гетьмана Олени Отт-Скоропадської, належав її дідові по матері П.П. Дурново і був подарований дочці Олександрі Петрівні у 1898 р. з нагоди її весілля. За легендою Г. Мельник-Калужинської, перстень від початку належав родині Скоропадських і як заручний передавався по чоловічій лінії. На початку 1957 р. він був подарований їй гетьманичем на знак їхніх заручин. Справжньою реліквією є перстень-печатка [9, KB-65179] П. Скоропадського. Печатка має вигляд геми з яшми із зображенням герба роду Скоропадських: розсічений щит, у першій половині – запорізький козак з рушницею на плечі; у другій половині – родова емблема – три повернуті вниз стріли – середня прямо, а крайні покладені навхрест і перев'язані стрічкою. Герб обрамлений зверху гетьманською шапкою з двома пір'їнами. Зображення герба на персні П. Скоропадського є копією нарбутівського малюнка (без картуша і деяких інших елементів обрамлення), що увійшов до «Малороссийского гербовника», виданого 1914 р. у Петербурзі [8, с.167]. Перстень виготовлено на замовлення П. Скоропадського, вірогідно, 1918 р. після проголошення його гетьманом України. Принаймні – не пізніше цієї дати, оскільки на знімках 1918 р. він зображений з цим перснем на руці. Можна припустити, що перстень було зроблено раніше (між 1912 і 1918 роками), після того, як родовий герб Скоропадських знайшов своє остаточне художнє вирішення в 2 Г. Мельник-Калужинська (1914-2002) народилася в с. Тростянка на Волині. Після закінчення Першої світової війни виїхала із сім'єю до Варшави. З 1937 р. працювала модельєром на трикотажній фабриці у Лодзі. Вийшла заміж за лікаря, який на початку Другої світової війни потрапив до гестапо і пропав без вісті. Наприкінці 1946 р. опинилася в Англії, де жила до останніх днів свого життя. 13 лютого 1957 р. була заручена з Данилом Скоропадським, який через 10 днів після цього раптово помер за загадкових обставин.

ескізі Г. Нарбута. Так чи інакше, однак для П. Скоропадського перстень був не просто печаткою, а своєрідним символом, який поєднував його з предками й минулим України, її культурою і традиціями. У 1925 р. Павло Петрович подарував перстень своєму спадкоємцеві сину Данилу на честь його повноліття. Як дорогоцінну реліквію гетьманич носив його на руці до кінця свого життя.

У контексті викладеного є всі підстави стверджувати, що П. Скоропадський не лише формально належав до української нації. Переживши світоглядну революцію, він глибоко, саме завдяки родинному походженню й славетній історії предків, усвідомив своє справжнє українство й особисту відповідальність за долю Батьківщини. Своє покликання вбачав у відродженні національної державності й закладанні підвалин нової України.

Список використаних джерел:

1. Бантыш-Каменский Д.Н. История Малой России от водворения славян в сей стране до уничтожения гетманства / Д. Бантыш-Каменский // Купола. Исторический альманах. – № 1. – Київ, 2005. – С. 60-63.
2. Гуржій О. Гетьман Іван Скоропадський і запорожці (1708-1722) / О. Гуржій // Україна козацька держава. Ілюстрована історія українського козацтва у 5175 фотосвітлинах. – Київ, 2007. – С. 435-443.
3. Гуржій О. Часи гетьманства Івана Скоропадського (1708-1722) / О. Гуржій // Україна козацька держава. Ілюстрована історія українського козацтва у 5175 фотосвітлинах. – Київ, 2007. – С. 432-435.
4. Гуржій О. Гетьман Іван Скоропадський / О. Гуржій // Український історичний журнал. – № 6. – Київ, 1998. – С. 77-90.
5. Грушевський О. Глухів і Лебедін / О. Грушевський // Записки НТШ. – Т.92. – Львів, 1909. – С. 21-65.
6. Іванова О. Замовники і замовлення Києво-Межигірської фаянсової фабрики (З колекції Національного музею історії України) / О. Іванова // Київська старовина. – № 4 (346). – Київ, 2002. – С. 150-158.
7. Лист гетьмана Павла до гетьманича Данила 25 січня 1925 р. // У 60-річчя відновлення гетьманства. – Торонто, 1978. – С.98-104.
8. Лукомський В.Д., Модзалевський В.Л. Малоросійський гербовник / В. Лукомський, В. Модзалевський. Репринтне видання. – Київ.: Либідь, 1993. – 213 с.
9. Музей історії м. Києва (МК).
10. Музей книги та друкарства України (м. Київ).
11. Національний музей історії України (НМУ).
12. Національний художній музей України.
13. Полонська-Василенко Н. Історія України / Н. Полонська-Василенко – Т.2. – Київ.: Либідь, 1992. – 606 с.
14. Прицак О. Рід Скоропадських / О. Прицак // Останній гетьман. Ювілейний збірник пам'яті Павла Скоропадського. 1873-1945. – К., 1993. – 399 с.
15. Ралдугіна Т. Гідний роду свого. До 130-річчя від дня народження гетьмана України Павла Скоропадського. Каталог виставки / Т. Ралдугіна. – Київ, 2004. – 63 с.

16. Ралдугіна Т. Виставка „Гідний роду свого” в Музеї історії м. Києва: історія створення / Т. Ралдугіна // Київ і кияни. Матеріали щорічної науково-практичної конференції. – Випуск 3. – Київ, 2003. – С. 382-394.

17. Скоропадський П. Спомини / П. Скоропадський. – Київ.: Україна, 1992. – 112 с.

18. Скоропадський П. Мое детство на Украине / П. Скоропадський // Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917–грудень 1918. – Київ-Філадельфія, 1995. – С. 381-401.

19. Терещенко Л. Згадуючи минуле... / Л. Терещенко // Віра. – Ч.3 (107). – Бавнд Брук, 2002. – С. 8-9.

20. Терещук О. Пам'ятні речі Марії Магдалени Мазепиної в колекції НМІУ / О. Терещук // Іван Мазепа та його доба: історія, культура, національна пам'ять. Матеріали міжнародної наукової конференції – Київ-Полтава, 2008. – С.422-439.

21. Центральний державний історичний архів України, м.Київ (ЦДАК України). – Ф. 1219. – Оп. 1. – Спр.1707.

22. Чаев Н.С., Черепнин Л.В. Русская палеография / Чаев Н.С., Черепнин Л.В. – Москва, 1946. – 212 с.

Ралдугіна Т.П. Павел Скоропадский – потомок славных украинских родов (на материалах Национального музея истории Украины).

Статья посвящена знаменитым предкам Павла Скоропадского, деятельность которых оставила яркий след в истории Украины. Сделан вывод, что П.Скоропадский не просто формально принадлежал к украинской нации, а благодаря семейному происхождению и тесной связи с прошлым украинского народа, глубоко осознал свое украинство и предназначение в возрождении национальной государственности Украины.

Ключевые слова: Скоропадские, Миклашевские, Национальный музей истории Украины.

Raldugina T. Pavlo Skoropadskiy – a descendant of famous Ukrainian families (by the materials of National History Museum of Ukraine).

The article is dedicated to famous ancestors of Pavlo Skoropadskiy, whose activity left a brilliant mark in the history of Ukraine. The article points to the inescapable conclusion that P.Skoropadskiy truly belonged to a Ukrainian Nation, and due to the fact of his origin and close connection with the past of Ukrainian Nation, Skoropadskiy deeply realized his Ukrainian ethnic nationality and destination in a revival of a national state organization and foundation of a new Ukraine.

Keywords: the Skoropadskiy's, the Micklashevskiy's, National History Museum of Ukraine.